

VYSOKÁ ŠKOLA ZDRAVOTNÍCTVA A SOCIÁLNEJ PRÁCE
SV.ALŽBETY, n.o. Palackého 1, Bratislava
detašované pracovisko Kežmarok

Florance Nightingaleová

Školský rok: 2008/2009

Odbor: Ošetrovatel'stvo

Zuzana Melikantová

1. ročník

Korene ošetrovateľstva siahajú hlboko do minulosti. Poznanie histórie nám umožňuje objasniť a pochopiť postavenie a úroveň ošetrovateľstva v jednotlivých historických obdobiach. Historický vývoj starostlivosti o zdravie, ktorého súčasťou je aj ošetrovateľská starostlivosť, ovplyvňovali spoločenské a sociálno – ekonomické podmienky. Rovnako na ošetrovateľstvo vplývali i kultúrne tradície, náboženstvá, vojny, rozvoj medicíny, hospodárska a sociálna situácia.

Ošetrovateľstvo možno rozdeliť do troch období: neprofesionálne, charitatívne a profesionálne. Florence Nightingaleovú spájame so vznikom profesionálneho ošetrovateľstva. Považujeme ju za jeho zakladateľku a prvú teoretičku v ošetrovateľstve.

Pri vyslovení mena Florence Nightingaleová si automaticky predstavíme obrázok ženy s lampou. Práve lampa, ktorá sa stala i symbolom ošetrovateľstva, z nej urobila skutočnú, slávnú a medzinárodnú hrdinku, ale v skutočnosti to bola iba krátka epizóda v jej živote. Florence bola súcitnou, starostlivou a silne veriacou a neuveriteľne vytrvalou ženou. Mala talent i pre najmenšie detaily, ale predovšetkým dokázala dávať veci do širších súvislostí. Bola dokonalým stratégom a dokázala nájsť najlepšiu cestu na vykonanie potrebných systémových zmien a na presadenie cieľov, ktoré s tým súviseli. Jej práca ovplyvnila ošetrovateľskú starostlivosť 19. a 20. storočia na celom svete. Jej odkaz sestrám nového milénia je rovnako platný a aktuálny ako pred 100 rokmi.

Florence Nightingale (12.5.1820 - 13.8.1910), sa narodila 12. mája 1820 vo vile Colombaia v talianskej Florencii, podľa ktorej dostala i svoje meno. Jej rodičia, William Edward a Frances Nightingaleovci, trávili 2 roky na ceste po Európe, kde sa v Neapoli narodila aj ich prvá dcéra Parthenope. O rok neskôr sa vo Florencii narodila Florence. Po návrate do Anglicka žili Nightingaleovci v lete v Lea Hurst, kde je v súčasnosti domov dôchodcov a v zime v Embley, kde je v súčasnosti škola. V detstve bývala Florence veľmi často chorá, málo sa hrala s ostatnými deťmi. O to viac času strávila pri knižkách a vzdelávaní. V mladosti bola dosť zhýčkaná a nepraktická. Sama o sebe napísala v denníku: „...nevedela som si sama ani učesať vlasy, nerozoznala som ryžu od jačmeňa, plátno od bavlny ... “. Rodina a okolie automaticky predpokladali, že jej údelom je dobre sa vydať, porodiť deti a starať sa o rodinu. Nič z toho sa však nestalo.

Z denníka, ktorý si začala písať krátko pred sedemnástimi narodeninami, môžeme čítať: „ ... 7. februára 1837 prehovoril ku mne Boh a povolal ma do svojich služieb... “ Nevedela presne, aké služby by to mali byť, ale vtedy sa rozhodla, že zostane slobodná, aby mohla svoje poslanie lepšie naplniť.

Dostalo sa jej vynikajúce vzdelanie, napriek tomu že bola ženou. Nemôžeme zabudnúť, že šlo o prvú polovicu 19. storočia. Študovala históriu, filozofiu, vedu a klasickú literatúru spolu s hudbou a umením. Na odporúčanie otca sa učila latinčinu, gréčtinu, francúzštinu, nemčinu i taliančinu. Mala však nadanie i na matematiku a rozumela štatistike. To všetko hodlala využiť vo svojej budúcej práci v „službách božích“. Cesta za trpiacimi ju priviedla do vtedajších nemocníc, kde rýchlo poznala, že niečo nie je v poriadku a rozhodla sa, že sa stane ošetrovatelkou. Začala si zhromažďovať knihy a správy o nemocniciach, verejnom zdravotníctve a hygienických zariadeniach. Časté cesty po Európe využívala nielen na poznávanie kultúrnych pamiatok, ale našla si vždy čas i na prehliadku nemocníc. Rodičia nesúhlasili s jej rozhodnutím stať sa ošetrovatelkou, nebránili jej však v návštevách nemocníc v mestách, kam cestovali. Počas týchto prehliadok si robila zápisky o všetkom, čo sa týkalo organizácie a riadenia nemocníc, hygieny, stavebného usporiadania jednotlivých oddelení a tiež práce lekárov, ktoré neskôr využila vo svojich prácach.

V roku 1846 sa jej dostala do rúk ročenka Ústavu protestantskej Diakonie v nemeckom Kaiserwerthe. O štyri roky neskôr nastúpila do tohto zariadenia ako 31 ročná študentka ošetrovatelstva. Po troch mesiacoch štúdia sa vrátila späť do Anglicka, kde pokračovala v získavaní poznatkov o zdravotníctve a v prehliadkach nemocníc.

V roku 1853 sa stala vedúcou Ústavu pre starostlivosť o choré šľachtické v Londýne. Tu vykonala úspešne mnoho, na vtedajšiu dobu, revolučných zmien: dala zhotoviť výťah pre stravu z kuchyne priamo na oddelenie, vymyslela a nechala nainštalovať signalizačný systém od lôžka pacienta so zvončekom na chodbu, nechala zaviesť teplú vodu na každé poschodie nemocnice. Uprednostňovala pavilónový typ zariadení, v ktorých boli pacienti separovaní podľa typu onemocnenia. Postupne sa stala odborníčkou na organizáciu nemocníc a verejné zdravotníctvo.

V marci 1854 začala Krymská vojna. Veľká Británia a Francúzsko vyhlásili vojnu Rusku. Florence napísala list vojenskému sekretárovi a ponúkla mu svoju pomoc. Sir Sydney Herbert – vojenský sekretár ju poveril, aby viedla ošetrovatelky, ktoré boli vyslané do vojenskej nemocnice na Kryme.

V októbri sa tak vydala s tridsiatimi ôsmimi sestrami (10 rímskokatolíckych mníšok, 14 anglikánskych mníšok, 14 sestier bez vyznania) na cestu, ktorá ju historicky preslávila. Sama chápala túto misiu ako veľkú výzvu pre seba, ako ukázať hodnotu ženy - ošetrovatelky vo vojenskej nemocnici.

Skutočnosť na Kryme bola žiaľ ďaleko horšia, než ako ju opisovali vojenský spravodajcovia. Vo vojenskej nemocnici, ktorú zriadili z kasární Scutari bolo umiestnených

2300 pacientov. Nemocnica bola špinavá, zamorená blchami a potkanmi. Ranení a chorí vojaci ležali na holej zemi v špine a nepohode. Stravu dostávali 1x denne alebo vôbec. Jedli rukami. Nemali k dispozícii záchody, ani iné hygienické zariadenia. Choroby ako týfus, cholera a hnačky decimovali pacientov a boli oveľa závažnejšie než samotné zranenia.

Privítanie sestier na Kryme zo strany vojenských lekárov bolo veľmi chladné a odmietavé. Spočiatku ich ku pacientom nechceli ani pustiť. Ošetrovatelky pod vedením Florence v priebehu jedného týždňa obnovili kuchyňu a chorí začali dostávať normálne stravu. Zlepšili hygienické pomery, dali postaviť toalety a práčovňu. Vojaci boli nasýtení, čistí, prestali ich moriť infekčné choroby spôsobené nedostatočnou hygienou. Sestry dokázali, že rozumejú svojej práci a mohli sa venovať tomu, načo tam prišli - poskytovať raneným ošetrovateľskú starostlivosť.

Počas Krymskej vojny sa pozícia Florence výrazne zlepšila a začali ju brať vážne. Nadalej však vytrvalo bojovala za práva chorých, poukazovala na nedostatky v systéme a navrhovala zmeny. Chcela inovovať vojenské nemocnice tak, aby sa v nich pacienti cítili ako doma. Zaviedla systém, ktorý umožnil, aby vojaci mohli posielat' pravidelne domov peniaze svojim rodinám. Pre rekonvalescentov zriadila odpočinkovú miestnosť s čítarňou, písacími potrebami a spoločenskými hrami.

Výsledky práce ošetrovateliek sa ukázali už za pol roka. Znížila sa úmrtnosť vojakov z neuveriteľných 60% na 2 % a ku konci vojny bolo iba 1%. Domov sa vrátila Florence až s posledným pacientom ako skutočná hrdinka pre vojakov a ich rodiny. Vojakov navštevovala i v noci s lampou, tlač podávala správy o nej ako o „dáme s lampou“. Florence sa nestarala iba o fyzické potreby pacientov, ale starala sa aj o sociálne potreby. Po prvýkrát v histórii začali chorí pacienti a ranení vojaci dostávať nemocenské dávky.

Jej zdravie žiaľ počas pobytu na Kryme podlomila tzv. krymská horúčka, na ktorú tam ochorela a ktorá jej pravdepodobne nepriaznivo ovplyvnila i celý zbytok života. Historici sa domnievajú, že trpela tiež ťažkým postraumatickým syndrómom a syndrómom z vyčerpania. Napriek zlému zdravotnému stavu ďalej pokračovala v ošetrovateľskej činnosti, najmä vo výchove a vzdelávaní a vo verejnom zdravotníctve. Založila tiež dobročinný fond, do ktorého prispeli i jej bývalí pacienti – vojaci z Krymskej vojny. Časť peňazí bola použitá i na zriadenie prvej ošetrovateľskej školy. Florence sa stala národnou hrdinkou a zakladateľkou moderného ošetrovateľstva.

Počas Krymskej vojny navštívila členov správnej vojenskej komisie, ktorí boli vyslaní na Krym, aby na mieste zistili stav vojenského vybavenia a zdravotníckeho zariadenia a pokúsila sa presadiť pozitívne zmeny. Doba, v ktorej pôsobila však neuznávala ženu ako

reformátorku. Navštívila preto osobne kráľovnú Viktóriiu a princa Alberta, navrhla im vytvorenie komisie pre reformy vojenského zdravotníctva. Komisia bola ustanovená a Florence sa vrátila späť k svojej práci. Zhromažďovala dáta, školila členov komisie a napísala osemsto stranovú správu členom komisie, kde detailne spracovala údaje zistené vo vojenských nemocniciach. Ako prvá v histórii vytvorila a prakticky využila grafy a diagramy, ktoré spracovala v publikácii „Zápisky o armáde a nemocnici“. Zároveň navrhla nový systém vojenského zdravotníctva. Každý člen komisie dostal spolu s hlásením i jej osobný komentár, ako podané informácie pochopiť, čítať, aplikovať a využiť.

Jej šokujúca správa prinútila vtedajšiu vládu konať. Už v lete 1855 bola otvorená nová nemocnica pre 300 vojakov a v decembri druhá s počtom lôžok 1000. Budovy mali samostatné oddelenia s vlastnou pracovňou sestier, záchodom, kúpeľňou, centrálnym odpadom, s ventiláciou a lekárňou. Samozrejmosťou bola kuchyňa, pekárň, kotolňa, vodovod.

Po úspešnej reforme britskej armády bola v roku 1858 požiadaná o pomoc pri riešení zdravotníckych a hygienických problémov v Indii. Napriek tomu, že tam nikdy nebola, stala sa konzultantkou a reformátorkou v oblasti vojenského zdravotníctva i pre túto oblasť. Úmrtnosť anglických vojakov v Indii bola najvyššia zo všetkých anglických posádok vôbec. Florence zostavila dotazníky a rozposlala ich všetkým jednotkám v Indii. Záverečná správa komisie spracovaná podľa výsledkov dotazníka mala 2000 strán. Na reforme vojenského zdravotníctva Indie potom pracovala denne, viac ako 5 rokov. Bola tiež konzultantkou pre zdravotnícku starostlivosť o ranených a chorých vojakov v občianskej vojne v Spojených štátoch amerických, Francúzsko – Pruskej vojne, vo vojne v Egypte, v Sudáne i vo vojne v Južnej Amerike.

Na základe vzrastajúcich dotazov a žiadostí o radu vydala v roku 1859 knihu „Zápisky o ošetrovatelstve“. Publikácia bola určená nielen sestrám, ale všetkým, ktorý sa starali o chorých. Florence preferovala 5 základných elementov:

- čistý vzduch
- čistá voda
- funkčná kanalizácia
- čistota
- svetlo

Nemala rada, keď sa pacienti pozerali do 4 holých stien. Tvrdila, že rôzne farby evokujú rôznu odpoveď, že kvety pôsobia blahodárne a kuratívne. O rok neskôr bola jej publikácia vydaná znova a v roku 1861 následne doplnená o kapitoly z ošetrovateľstva detí. Z týchto kníh bolo v tej dobe po celom svete vydaných viac ako 1 milión kusov.

V roku 1860 otvorila svoju ošetrovateľskú školu pri nemocnici svätého Tomáša. Už pri stavbe dbala na každý detail. Florence síce nezaložila prvú školu ošetrovateľstva, ale jej ponímanie bolo veľmi rozdielne od predchádzajúcich škôl. Triedy boli menej formálne, väčšinu predmetov vyučovali lekári. Spracovala tiež podrobný systém hodnotenia každej študentky. Študentky mohli zase naopak hodnotiť a kritizovať svojich učiteľov a tým zároveň participovali na následných zmenách. Štúdium ošetrovateľstva trvalo 1 rok. V ročníku bolo 20-30 poslucháčok. Budúce ošetrovatelky boli ubytované v určenej časti nemocnice vo vlastných izbách so spoločným sociálnym zariadením. Učili sa v klasických triedach a súčasne vykonávali prax u pacientov v nemocnici, kde nosili špeciálne uniformy navrhnuté Florence. S pomocou fondu Nightingaleovej navštevovalo školu mnoho cudziničiek (Dánky, Nemky, Fínky, Švédky, Francúzsky).

Od roku 1864 pracovala Florence na projektoch domáceho ošetrovateľstva, pôrodnice, vojenských kasární. Bola prvá, ktorá technicky rozdelila poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti rôznym pacientom. Do tej doby boli muži, ženy i deti umiestnení na izbách spoločne. Zriadením nemocníc pre duševne chorých oddelila duševne zdravých pacientov od psychiatricky chorých. Intenzívne študovala príčiny detskej úmrtnosti. V roku 1871 publikovala knihu „Zápisky o šestonedelí v nemocnici“. Bola iniciátorom a hlavným organizátorom Britskej asociácie sestier.

Florence Nightingaleová bola jednou zo žien, ktorá najviac publikovala v histórii vôbec. Za celý svoj život napísala viac ako 200 kníh, článkov, správ a viac ako 12000 listov.

Nikdy nebolo vidieť, že by trpela nejakou organickou chorobou, napriek tomu, že bola pravdepodobne od roku 1857 invalidná. O 40 rokov neskôr bola definitívne pripútaná na lôžko až do konca života. Veľmi sa jej zhoršoval i zrak, posledných 10 rokov bola úplne slepá.

V roku 1907 jej kráľ Edward VII. ako prvej žene v histórii odovzdal vyznamenania za zásluhy.

Zomrela 13. mája 1910 doma vo veku 90 rokov. Podľa svojho prania bola pochovaná v kostole svätej Markéty v Embley. Jej prezieravé reformy ovplyvnili podstatu moderného ošetrovateľstva a jej spisy slúžia dodnes ako zdroje informácií pre zdravotné sestry, manažérov i úradníkov.

Záver:

Práca pojenáva o živote a diele priekopníčky profesionálneho ošetrovateľstva Florence Nightingaleovej. Vyzdvihuje jej príkladnú pracovitost' a obetavost', ktoré boli dominantnými vlastnosťami po celý jej život. Spomenutý je prínos jej reformátorského snaženia pre ošetrovateľstvo, verejné zdravotníctvo i medicínu vôbec. Nezanedbateľná je rozsiahla publikačná činnosť. Vzdelanie sestier podľa Nightingaleovej umožňuje setre naučiť sa nielen ošetrovať, ale aj konať ako inteligentná a zodpovedná osoba. Myšlienky a teória ošetrovateľstva, ktoré vytvorila sú ošetrovateľským modelom aj pre súčasnosť. Dnešné problémy prostredia a zdravia sú také aktuálne ako vo vtedajšom období. Keby dnes bola medzi nami, pravdepodobne by vyzývala sestry do boja za zdravé prostredie jedinca, k získavaniu vedomostí, vyššieho vzdelania, k výskumnej práci a zmenám v ošetrovateľskej praxi v záujme chorých aj zdravých. (Farkašová a kol.,2001, str.71 - 74).

Literatúra:

Ošetrovatel'stvo, internetová stránka, www.szsrv.edu.sk, 26.11.2008

Farkašová, D. a kol. *Ošetrovatel'stvo – teória*, Osveta Martin, 2001,
ISBN 80-8063-086-0

časopis *Sestra a lekár v praxi*, 1 - 2/2008, ISSN 1335-9444

časopis *Sestra a lekár v praxi*, 7 - 8/2008, ISSN 1335-9444